

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Hämeenaho, Pilvi; Sainio, Miia

Title: Koulujen hyvinvointityö tieteidenvälisenä tutkimuskohteena

Year: 2023

Version: Published version

Copyright: © Kirjoittajat ja Jyväskylän yliopisto 2023

Rights: CC BY-NC 4.0

Rights url: <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Please cite the original version:

Hämeenaho, P., & Sainio, M. (2023). Koulujen hyvinvointityö tieteidenvälisenä tutkimuskohteena. In A. Tammela, P. Hämeenaho, J. Eronen, & J. Eilola (Eds.), Hyvinvointi koettuna, kuvattuna ja tulkittuna (pp. 50-67). Jyväskylän yliopisto. JYU Studies, 3. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-9626-0>

4. KOULUJEN HYVINVOINTITYÖ TIETEIDENVÄLISENÄ TUTKIMUSKOHTENA

Pilvi Hämeenaho ja Miia Sainio

Tässä artikkelissa kuvaamme tieteidenvälisen tutkimus- ja kehittämishankkeen suunnittelua ja toteutusta. Käymme läpi prosessia, jossa eri tieteenalojen tutkijat pyrkivät tuottamaan hyvinvoinnista uutta, eri menetelmiä yhteen sovittavaa tietoa, ja löytämään yhteisiä vastauksia eri alojen näkökulmasta asetettuihin kysymyksiin. Artikkelimme perustuu hankkeellemme *Yhteistyöllä hyvinvointia koulu yhteisöön*, joka yhdistää etnologian ja psykologian alan tutkimusta. Käymme läpi tieteidenvälisen tutkimuksen perusteita ja pohdimme eri tieteenalojen näkökulmia ja menetelmiä yhteen sovittavan hyvinvointitutkimuksen suunnittelun haasteita käytännön kokemuksiemme pohjalta. Lisäksi tarkastelemme laadullisten ja määrällisten menetelmien yhdistämisen hyötyjä ja ongelmakohtia omasta tutkimuksestamme nousevan aineiston analyysiesimerkin kautta. Nostamme näin esiin eri aloja yhdistävän tutkimuksen mahdollisuuksia tuottaa tietoa kehittämisen tueksi monialaisessa hyvinvoinnin tutkimuksessa.

Johdanto

Miten kouluissa toteutetaan oppilaiden hyvinvointia edistävää työtä? Mitä koulujen hyvinvointityö oikeastaan on? Näitä kysymyksiä lähdimme pohtimaan kahden eri tieteenalan näkökulmista käsin, kun tiemme kohtasivat syksyllä 2019. Työskentelimme Jyväskylän yliopistolla tutkijatohtoreina, ja työnkuvaamme oli sisäänkirjoitettu hyvinvoinnin tutkimukseen liittyvä yhteistyö humanistisyhteiskuntatieteellisen ja kasvatustieteiden ja psykologian tiedekunnan välillä. Tutkimusyhteistyö oli luonteva aloittaa aiheesta, josta kumpikin oli kiinnostunut, ja näin päätimme käynnistää hankkeen *Yhteistyöllä hyvinvointia koulu yhteisöön*. Hankkeen lähtökohtana on ollut laaja käsitys hyvinvoinnista, johon kuuluvat sekä psyykinen ja fyysinen terveys että sosiaalinen hyvinvointi. Koska hankkeemme kohdistuu koulujen hyvinvointia edistävään toimintaan, on koulun tarjoama oppilaita tukeva toimintakulttuuri tärkeä tekijä hyvinvoinnin rakentumisessa. Oppilaiden hyvinvointia edistävän toimintakulttuurin ymmärrämme rakentuvan koulujen henkilöstön ja oppilaiden muodostamasta yhteisöstä, tämän yhteisön erilaisista toimintatavoista ja -malleista sekä tiloista, joissa koulupäivät vietetään (Hietanen-Peltola ym. 2019).

Tavoitteksemme asetimme määritellä, mitä on suomalaisissa perusopetuksen kouluissa tehtävä hyvinvointityö ja kuvata käytännössä, miten sitä toteutetaan. Tämän lisäksi halusimme, yhteistyössä koulujen kanssa, löytää erilaisiin kouluihin ja tilanteisiin sopivia keinoja oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi. Lähtökohtanamme oli yhteisöllinen oppilashuoltotyö, jonka perustana on vuonna 2014 voimaan tullut Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013).

Laki painottaa koko oppilaitosyhteisöä tukevan ennaltaehkäisevän ja yhteisöllisen oppilas-huollon ensisijaisuutta suhteessa yksilölliseen oppilashuoltoon. Huomionarvoista on myös, että laissa ei viitata vain ja ainoastaan oppilaiden tai opiskelijoiden vaan koko oppilaitosyhteisön hyvinvointiin. Tähän yhteisöön kuuluvat niin oppilaat tai opiskelijat kuin henkilökuntakin. Samalla laissa painotetaan kaikkien kouluyhteisössä työskentelevien vastuuta oppilaitosyhteisön hyvinvoinnista. Yhteisöllisen, ennaltaehkäisevän oppilashuoltotyön toteutuminen edellyttää näin ollen koko henkilökunnan sitoutuneisuutta ja toisaalta heidän välistänsä yhteistyötä. Halusimme siten myös ymmärtää paremmin, mikä on työyhteisön hyvinvoinnin merkitys oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseen tähtäävässä kokonaisuudessa.

Näimme vahvuutenamme edustamiemme tieteenalojen, psykologian ja etnologian, metodologiset erot, joita yhteen sovittamalla voisimme tavoitella laaja-alaista ja samalla syväle menevää ymmärrystä moniulotteisesta aiheestamme. Pyrimme mittaamaan hyvinvointia edistävien toimintamallien esiintyvyyttä ja työntekijöiden näkemyksiä hyvinvointityön onnistumisesta sekä syventämään näin saadun määrällisen aineiston tuloksia laadullisen, henkilökohtaisia kokemuksia kuvaavan aineiston kautta. Määrällisen ja laadullisen aineiston yhteensovittaminen on kuitenkin vaikeaa eikä valmiita malleja monimenetelmäiseen työhön ole. Projektimme edetessä kohtasimme myös paljon syvemmällä, tieteenalojen peruslähtökohdissa olevia eroja, joiden yhteensovittaminen ei onnistunut pelkällä hyvällä tahdolla ja yhteisen päämäärän mielessä pitämisellä. Törmäsimmekin kysymyksiin, joiden ratkaisu edellytti meidän tutkijoiden välisen yhteistyön tarkempaa pohdintaa. Meidän oli ajateltava uusiksi sekä omat roolimme tutkijoina, että se, miten voisimme käytännössä tehdä haluamaamme yhteistyötä. Projektin aikana siirryimmekin monitieteisyydestä tieteidenväliseen ajatteluun ja päädyimme tutkimaan, miten saamme laadullisten ja määrällisten menetelmien tulokset aidosti yhdistettyä monimenetelmäiseksi tutkimukseksi.

Mitä tämä koko tutkimushankkeen uudelleen ajattelu käytännössä tarkoitti? Tässä artikkelissa kuvaamme prosessia, jonka aikana eri tieteenaloja edustavat tutkijat etsivät ja löytävät keinoja tuottaa uutta, eri menetelmiä yhteen sovittavaa tietoa, ja löytävät yhteisiä vastauksia eri alojen näkökulmasta asetettuihin kysymyksiin. Käymme ensin läpi tieteidenvälisen tutkimuksen perusteita ja sen eroa monitieteisyyteen, poikkitieteisyyteen tai transdisiplinäärisyyteen, joissa tieteenalojen yhteistyö rakentuu ja integroituu eri tavoin kuin tieteidenvälisyydessä. Toiseksi pohdimme eri tieteenalojen näkökulmia ja menetelmiä yhteen sovittavan tutkimuksen suunnittelun haasteita esimerkin avulla, käytännön kokemuksiimme peilaten. Lisäksi tarkastelemme laadullisten ja määrällisten menetelmien yhdistämisen hyötyjä ja ongelmakohtia omasta tutkimuksestamme nousevan aineiston analyysiesimerkin kautta. Pyrimme näin tarjoamaan yleiskuvan tieteidenvälisen työskentelyn edellytyksistä, haasteista ja mahdollisuuksista käytännön esimerkkien kautta. Erityisesti pohdimme eri aloja yhdistävän tutkimuksen hyötyjä ja mahdollisuuksia tuottaa tietoa kehittämisen tueksi monialaisessa hyvinvoinnin tutkimuksessa.

Kyselytutkimus yhteisöllisestä hyvinvointityöstä

Suunnittelimme tutkimushankkeen rakentuvan kysely- ja haastatteluaineistoille sekä koulujen kanssa toteutettaville yhteiskehittämiseen tähtääville työpajoille. Näin onnistuisimme hyödyntämään kummankin tutkimus- ja menetelmäosaamista kattavasti. Vallitsevan koronatilanteen takia aineistomme rajoittui lopulta kyselyaineistoon (kerättiin tammi-helmikuussa

2020), jota täydensimme keräämällä toukokuussa 2020 suppeamman etäkouluun liittyvän kyselyn. Tavoitteenamme oli sekä testata aiempaan tutkimukseen perustuvia ennako-oletuksia että kerryttää uusia, kentän toimijoiden kokemuksille perustuvia näkökulmia hyvinvointityöhön. Aineistonkeruuvaiheessa pidimme avoimena kysymyksen siitä, mitä hyvinvointityö on.

Tammi-helmikuussa toteutetun kyselyn kautta tavoitteemme oli saavuttaa mahdollisimman moniääninen, koulun koko henkilökunnan kattava näkemys hyvinvointityöstä ja työhyvinvoinnista. Yhteisöllisen hyvinvointityön kuvaaminen kokonaisvaltaisesti ja toiminnan kehittäminen kouluarjen tarpeisiin vastaamiseksi edellyttää sitä, että saamme kartoitettua eri ammattiryhmien näkemyksiä, koulujen välisiä sekä koulun sisäisiä kokemus- ja näkemyseroja. Tutkimukseen kutsuimme kaikki Keski-Suomen kunnat mukaan. Kuntien sivistystoimen kanssa käytyjen puhelinkeskustelujen perusteella lähetimme saatekirjeen 14 kunnan kouluihin. Alkuvuoden kyselyyn vastasi 437 henkilökunnan jäsentä 48 koulusta 12 kunnasta. Huh-tikuussa 2020 siirryttiin koronapandemian ehkäisemiseksi etäkouluun, ja teimme siihen liittyvän suppeamman kyselyn, johon saimme 270 vastausta 27 koulusta 10 kunnasta. Kouluista vastasi 1–35 henkilökunnan jäsentä eri ammattiryhmistä. Joidenkin koulujen osalta näkökulma jäi näin ollen hyvin yksipuoliseksi, mutta osasta taas saimme hyvinkin kattavasti eri henkilöstöryhmien näkökulmia.

Lähdimme kartoittamaan hyvinvointityön kuvausta mahdollisimman avoimella kysymyksellä. Ensin kysimme tyytyväisyydestä hyvinvointityöhön viisiportaisella asteikolla (tyytymätön – erittäin tyytyväinen), jonka jälkeen pyysimme vastaajia kuvailemaan lyhyesti ”Miten oppilaiden hyvinvointia edistetään koulussasi: Miten hyvinvointityö näkyy koulusi toiminnassa ja omassa työssäsi?” Kuvailun jälkeen pyysimme vielä täydentämään vastausta toiveilla ”Miten toivoisit, että koulusi hyvinvointityötä kehitetään? Erikseen kysimme myös hyvinvointityön esteistä (”Mitkä tekijät vaikeuttavat hyvinvointityön toteuttamista?”) ja hyvinvoinnin huolista sekä oppilaiden että henkilökunnan osalta. Näihin osioihin oli liitetty vastausvaihtoehtoja sisältäviä kysymyksiä lähtöoletuksistamme käsin, mutta myös avoimia kysymyksiä, jotka tarjosivat mahdollisuuden täydentää ja syventää vastauksia.

Vasta näiden kysymysten, joissa pyrimme pitämään hyvinvointityön määrittelyn avoimena, jälkeen kysimme ennakolta määrittämiämme hyvinvointityöhön liittyviä tekijöitä, kuten käytössä olevia hyvinvointia edistäviä toimintamalleja (ohjelmat ja käytänteet, esimerkiksi Liikkuva koulu, ProKoulu, KiVa Koulu), hyvinvointiin liittyvien kyselyiden käyttöä sekä sitä, minkä tahojen kanssa hyvinvointia edistävää yhteistyötä tehdään. Hyvinvointia edistävän toimintakulttuurin rakentumista lähestyimme kartoittamalla muun muassa arvoihin, yhteisiin tavoitteisiin, johtamiseen ja yhteistyöhön liittyviä tekijöitä sekä työntekijöiden kokemuksia työilmapiiristä ja työhyvinvoinnista. Nämä asiat olimme määrittäneet ennakolta, aikaisempaan tutkimukseen perustuen, oleellisiksi yhteisöllisen hyvinvointityön osatekijöiksi.

Lopuksi esitimme vielä yhden avoimen kysymyksen, jolla tarjosimme mahdollisuuden täydentää aiempia vastauksia koulun hyvinvointityöhön ja omaan työhyvinvointiin liittyen. Kaiken kaikkiaan kysely tarjosi rikkaan ja moniäänisen kuvan koulujen hyvinvointityöstä. Vaikka kysely oli pitkä, myös avoimiin vastauksiin tuli paljon pitkiä ja huolella mietittyjä vastauksia.

Monitieteistä vai tieteidenvälistä?

Yhteistyömme alussa puhuimme tutkimuksestamme monitieteisenä, erilaisia tiedonkeruun menetelmiä yhdistävänä hankkeena. Toimme siis yhteen omien alojemme tutkimusperinteille

tyypilliset lähestymistavat. Toisella on psykologian määrälliseen, hypoteeseja testaavaan tutkimusperinteeseen perustuva tutkimusote ja toisella etnologian alalle tyypillinen lähestymistapa, jossa tutkimuskysymykset rakentuvat usein vasta tutkimusprosessin aikana, aiheeseen liittyvän ymmärryksen kasvaessa laadullisten aineistojen analyysin edetessä.

Aineistonkeruun jälkeen jouduimme kuitenkin pohtimaan, kuinka erilaiset lähestymistavat, aineistot ja analyysimenetelmät käytännössä tuotaisiin yhteen. Oman haasteensa tuotti se, että laadullisen aineiston analyysi eteni huomattavasti hitaammin kuin määrällinen analyysi. Lisäksi ongelmaksi muodostui tieteellisten julkaisujen yleinen käytäntö julkaista vain tietyllä tapaa ja tiettyjen tieteenalojen vakiintuneiden käytänteiden mukaan kirjoitettuja tutkimuksia. Tämä tieteenalojen ero tuli käytännössä näkyviin, kun lähdimme kirjoittamaan ensimmäisiä julkaisuja. Kirjoittamistapamme olivat hyvin erilaiset, samoin kuin se, miten olimme tottuneet esittelemään analyysin tuloksia. Pyrkiessämme yhdistämään eri menetelmillä tuotettua tietoa, huomasimme myös, miten vaikeaa oli yhdistää määrällistä ja laadullista aineistoa niin, että kumpikin menetelmällinen lähestymistapa pääsisi oikeuksiinsa eikä kumpikaan korostuisi toisen menetelmän kustannuksella.

Monitieteisyyden haasteet eivät liittyneet vain kirjoittamisen käytäntöihin. Kuten Donna Mertens ja Sharlene Hesse-Biber (2013, 7) ovat huomauttaneet, eri menetelmien yhteensovittaminen edellyttää myös metodologisia valintoja taustoittavien epistemologisten kysymysten huomiointia ja eri alojen tutkimusperinteiden erojen ymmärtämistä (myös Hesse-Biber 2010). Aineistojemme ja artikkelikäsitelmämme äärellä meidänkin oli todettava, että vaikka meillä olikin yhteinen käsitys siitä, mihin pyrimme, työskentelimme molemmat omien tieteenalojemme käytäntöjen mukaisesti, emmekä aina edes ymmärtäneet, kuinka erilainen toisen näkökulma ja tekemisen tapa olikaan. Voidaksemme tehdä yhteistyötä, oli meidän löydettävä tutkijoina yhteisymmärrys tutkimuksen teosta ja siitä, miten tieto tai merkityksellinen tulos määritellään.

Myra Strober (2011, 4) on kirjoittanut vaikeudesta ymmärtää toiselta tieteenalalta tulevan tutkijan tieteellistä ajattelua. Hänen mukaansa yhteistyölle voi olla ongelmana se, ettei yhdelle alalle koulutetulla tutkijalla ole tietoa muiden alojen tutkimuskäytännöistä. Vielä isomman haasteen yhteistyölle muodostavat kuitenkin tieteenalojen väliset perustavanlaatuiset erot suhteessa tietoon ja tiedonmuodostamiseen. Oppialat ohjaavat tutkijoiden ajattelua ja toimintaa hyvin kokonaisvaltaisesti. Erojen voidaan katsoa perustuvan jopa toisistaan poikkeaville tieteellisille kulttuureille, joita eri alojen tiedeyhteisöt – ja niihin kuuluvat tutkijat – edustavat (Strober 2011, 13 viitaten Geertz 1983).

Juuri näiden ongelmien ja tieteenalojen välisten erojen ylittäminen on tieteidenvälisen tutkimuksen idea, lähtökohta ja tavoite. **Tieteidenvälisyys** (interdisciplinarity) viittaa tutkimuksen teon tapaan, jossa eri tieteenalojen käsitteitä, eri alojen näkökulmista asetettuja kysymyksiä sekä aloille vakiintuneita menetelmiä ja metodologioita tuodaan yhteen integroiden. Tällainen tutkimus asettaa tieteenalojen edustajat tavoitteelliseen vuoropuheluun, jossa pyritään löytämään yhteinen tapa tehdä tiettyä, yhteistyön alla olevaa tutkimusta. (Davies, Devlin ja Tight 2010; Strober 2011.)

Tieteidenvälisyys, integroivasta tavoitteestaan huolimatta, perustuu aina erillisille tieteenaloille eikä vuoropuhelun ja yhteensovittavan otteen tarkoituksena ole luopua alojen erityispiirteistä (Mansilla 2006). Integroiva ote kuitenkin erottaa sen **monitieteisyydestä** (multidisciplinary) ja **poikkitieteellisyydestä** (cross-disciplinary), jotka molemmat perustuvat tutkimukselle, jossa tieteenalat pysyvät erillisinä eikä niitä pyritä integroimaan (Davies, Devlin ja Tight 2010, 10). Monitieteinen tutkimus tuottaa eri alojen omien menetelmien kautta saatua

tietoa yhteisestä aiheesta, mutta ei välttämättä pyri edes tulosten yhteensovittamiseen. Poikkitieteellinen tutkimus puolestaan pyrkii tuomaan tietyn aiheen tutkimukseen aivan uuden näkökulman tarkastelemalla sitä eri tieteenalan näkökulmasta. Poikkitieteellisyys perustuu kuitenkin tieteenalojen erillisinä pitämiselle, ja uudet näkökulmat myös raportoidaan omien tieteenalojen käytänteiden mukaisesti. Lisäksi tieteenalojen erillisinä säilyttäminen erottaa tieteidenvälisyyden myös **transdisiplinäärisyydestä**, jossa aiemmin erilliset alat sulautuvat yhteen siten, että ne muodostavat uuden, aiemmista aloista eroavan alan. Tällaisia uusia aloja ovat esimerkiksi biokemia ja jokapaikan tietotekniikka (ks. Jacobs ja Frickel 2009; Strober 2011; Ylipulli 2018).

Tieteidenvälinen tutkimus pyrkii siis hyödyntämään eri alojen menetelmiä ja käytäntöjä harkiten ja suunnitelmallisesti. Tieteenalojen välisiä eroja tai tutkijoiden omalta alaltaan omaksumia käytäntöjä ei siten tulekaan nähdä ongelmina, vaan ensisijaisesti mahdollisuuksina tuottaa uutta, uudenlaista tietoa ja uudenlaisia tutkimuksen tekemisen tapoja. Uusi tieto ja uudet tekemisen tavat voivat hyödyttää perustutkimusta, mutta usein tieteidenvälisyys liittyy soveltavan tutkimuksen hankkeisiin. Tieteidenvälinen ote palvelee erityisesti tutkimusta, joissa pyritään löytämään kokonaisvaltaisia ratkaisuja monitutkaisiin, ei yhden tieteenalan keinoin selitettävissä oleviin ongelmiin. Tällaisia tutkimusaiheita ovat esimerkiksi ilmastonmuutoksen ehkäisy tai vaikkapa terveyden, hyvinvoinnin ja kulttuurin suhteita tarkasteleva tutkimus (ks. Strober 2011).

Kohti tieteidenvälistä yhteisymmärrystä

Tieteidenvälisen tutkimuksen integroiva ote edellyttää sitä, että eri alojen edustajat pyrkivät ymmärtämään toista, ja näkemään eri näkökulmien ja lähestymistapojen arvon (Strober 2011). Tämä voi olla vaikeaa, johtuen eri alojen välisistä tavoista ymmärtää tieto ja tutkimus hyvin eri tavoin. Eri tieteenalojen erot ovat syvällä tutkimukseen omaksutuissa käsityksissä, jotka ovat tietyille alalle koulutetuille tutkijoille usein itsestään selviä, eikä niitä aina kyseenalaisteta oman alan sisältä päin. Jo koulutusvaiheessa opimme ja omaksumme sen, millaista oman alan tutkimus on, ja nämä opit vaikuttavat sekä käsityksiimme tieteen tekemisestä yleensä, että esimerkiksi siihen, miten alamme hahmotella tutkimusasetelmaa. Emme myöskään usein tiedä paljoakaan muiden alojen tutkimuksesta, sen menetelmistä ja paradigmoista. Tämän vuoksi avoin vuoropuhelu ja halu oppia ja ymmärtää toista nähdään tieteidenvälisen yhteistyön tärkeimpänä lähtökohdana (esim. Hesse-Biber 2010; Strober 2011; Plano Clark ja Ivankova 2016).

Vaikka tämä vuoropuhelu on tärkeä osa tutkimushanketta, on se samalla ymmärrettävä taustatyöksi, joka mahdollistaa uudenlaisen tutkimuksenteon mutta ei itsessään vielä tuota varsinaisia tutkimustuloksia. Tämän vuoksi yhteisymmärryksen luomiselle ei aina jätetä aikaa tai sitä ei pidetä tärkeänä. Tieteidenvälistä vuoropuhelua tulisi myös käydä tavoitteellisenä keskusteluna, jotta tuloksena syntyisi yhteisymmärrystä ja konkreettisia välineitä toimia erojen kanssa. Kuten Strober (2011, 4) toteaa, riskinä on se, että keskustelussa nousevat esiin vain alojen väliset raja-aidat, eroavaisuudet ja mahdolliset alojen väliset arvoasetelmat suhteessa tietoon ja tiedon tuottamisen lähtökohtiin. Tällöin vuoropuhelu voi pahimmillaan johtaa luottamuspulaan ja syvempiin kuiluihin eri alojen edustajien välillä (myös Ylipulli 2018). Alojen erityispiirteiden yhteensovittamiseen ja integraatioon tähtäävän taustatyön tulee siis olla dialogista, yhteisiin tavoitteisiin sitoutunutta ja jokaista osallistujaa ja tieteenalaa kunnioittavaa (Hesse-Biber 2010).

Omassa hankkeessamme kävimme tätä vuoropuhelua alusta lähtien. Innostuksemme tutkimusta ja aiheitamme kohtaan loi välillemme luontevan, kunnioittavan ja yhteiseen tavoitteeseen sitoutuneen keskusteluyhteyden. Yhteistyö jonkun toisen, aivan erilaisesta lähtökohdasta samaa aihetta tarkastelevan tutkijan kanssa avaa näkymän sekä tieteenalojen moninaisuuteen, että oman tieteenalan rajoituksiin. Alojen välisiä eroja voi hahmottaa esimerkiksi sen kautta, kuinka ”yhteinen” tutkimusaihe tai molemmilla aloilla tuttu käsite näyttäytyy hyvin erilaisena eri alojen näkökulmista katsottuna. Esimerkiksi *hyvinvoinnin* tutkimus edellyttää päätöksiä siitä, millaisin välinein haluamme aihetta tutkia. Menetelmiin liittyvät valinnat edellyttävät puolestaan sitä, että ensin pääsemme yhteisymmärrykseen siitä, mitä tarkoitamme hyvinvoinnilla ja miten sitä mielestämme voi ja kannattaa tutkia. Lähtökohtaiset erot voivat olla suuret, kuten oma kokemuksemme osoittaa (myös Saikkonen ym. 2021).

Psykologian määrällisessä tutkimusperinteessä, jonka teorioita hyödynsimme kyselymme rakentamisessa, tausta-ajatuksena on, että voimme määritellä tutkimuksen kohteena olevan käsitteen ja sitä kautta tuoda käsitteen mitattavaan muotoon. Hyvinvointia ei yleisesti ottaen psykologian alalla pidetä vain ulkoapäin objektiivisesti mitattavana ominaisuutena, vaan usein kokemuksellisenä tai vähintäänkin osana määritelmää on yksilön oma arvio hyvinvoinnista (ts. subjektiivinen hyvinvointikäsitte, esim. Diener 1984; Kahneman, Diener ja Schwartz 1999). Samaan aikaan pyrkimyksenä on kuitenkin löytää tietyt hyvinvoinnin ulottuvuudet, joita voisimme mitata ja näin saavuttaa vertailtavissa tai yleistettävissä olevaa tietoa.

Etnologisessa ja antropologisessa tutkimuksessa hyvinvointia tarkastellaan ensisijaisesti kokemuksellisesti, ihmisten omista näkökulmista ja kulttuurisesti rakentuvista merkityksennannoista käsin. Sen sijaan, että ihmisten tai yhteisöjen elämää tutkittaisiin valmiiksi valittujen näkökulmien, mittareiden tai indikaattoreiden pohjalta, nousevat hyvinvoinnin määritelmät tutkittavien tavasta merkityksellistä ja arvottaa esimerkiksi heidän arkeensa kuuluvia hyvinvointia lisääviä tai sitä vähentäviä tekijöitä (ks. Honkasalo 2008; Ferraro ja Barletti 2016; Hämeenaho 2017). Etnologinen tutkimus pyrkii rakentamaan kuvauksen siitä, millaisia kokemuksia ihmisille muodostuu ja kuinka he kokemuksiaan merkityksellistävät tiettyssä sosio-kulttuurisessa ympäristössä. Tavoitteena on yleistettävyyden sijaan näyttää kokemusmaailmojen moninaisuus ja siten tuottaa tietoa esimerkiksi erilaisten väestöryhmien erilaisista tarpeista ja heidän tavoistaan arvottaa elämän eri osa-alueita suhteessa koettuun hyvinvointiin.

Vaikka molemmilla aloilla hyvinvointi on tärkeä tutkimuskohde, ovat tavat sen tutkimiseen hyvin erilaiset. Kuinka siis käytännössä yhteensovittaa hyvin kaukaisilta tuntuvat näkökulmat, käsitykset ja menetelmät samaan tutkimukseen? Kun olimme oppineet toisistamme ja toisiltamme, tunnistimme alojen välisiä eroja ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia. Oli aika pohtia tieteidenvälisen tutkimuksen tekoa käytännön tasolla – miten yhdistää erilaiset menetelmät ja niiden tuottama tieto? Millaisia kysymyksiä esitämme aineistoillemme: haemmeko vastausta laadullisiin, ilmiötä tai toimintaa selittäviin kysymyksiin vai esitämmekö aiemman tutkimuksen pohjalta rakennettuja hypoteeseja, joita sitten testaamme aineiston avulla. Miten säilyttää tasapaino erilaisten aineistojen välillä ilman, että toinen dominoi koko tutkimusta? Seuraavassa kuvaamme monimenetelmäisen tutkimuksen teon erilaisia malleja ja niiden tarjoamia mahdollisuuksia toteuttaa tieteidenvälistä tutkimusta. Esimerkin avulla käymme läpi sitä, miten määrällisen ja laadullisen analyysin yhteensovittaminen onnistuu käytännössä, kun tavoitteena on tuottaa tutkittua tietoa kehittämisen tueksi.

Monimenetelmäinen tutkimus ja aineistojen yhteensovittava analyysi

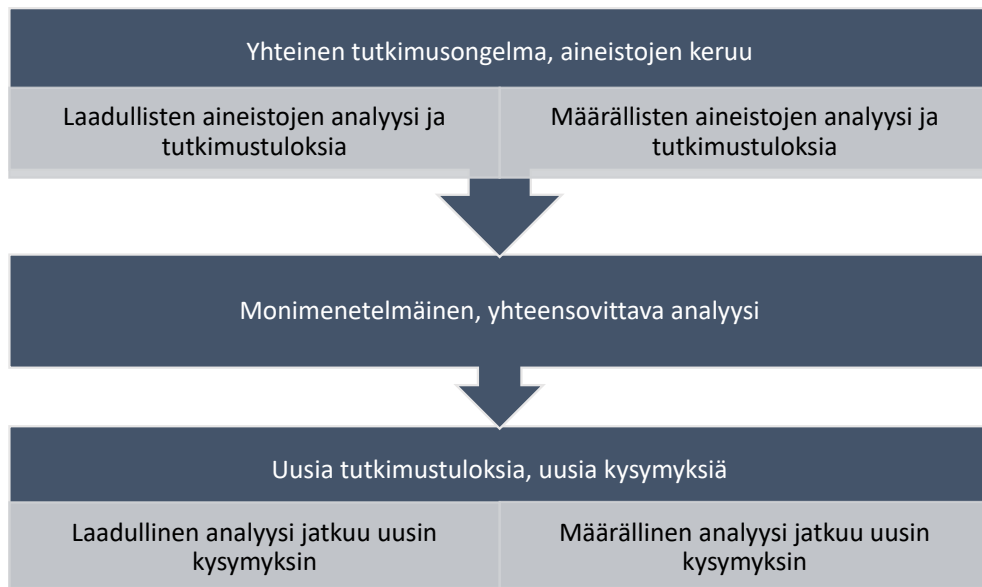
Heti hankkeen alkuvaiheessa olimme puhuneet määrällisten ja laadullisten aineistojen tarkastelusta rinnakkain ja eri menetelmin tuotettujen tietojen vertailusta ja yhteensovittamisesta. Näimmekin *monimenetelmäisyyden* (mixed-methods research) keinona tuottaa syvällisempää tietoa tutkimusaiheestamme, paikantaa kehittämiskohteita sekä löytää uusia tutkimuskysymyksiä (ks. myös Creswell ja Plano Clark 2011; Haapakoski ja Åkerblad 2018). Eri menetelmät tuottavat erilaista tietoa, ja halusimme hyödyntää molempia sekä erikseen että yhdessä, tuomalla eri tavoin tuotettua tietoa synteesiin monimenetelmäisen analyysin keinoin. Määrällinen aineisto on helpommin yleistettävissä ja palvelee siten yleiskuvan luomista sekä tutkitun aiheen laajemman vaikuttavuuden ja siten tärkeyden osoittamista. Toisaalta se testaa valmiita oletuksia mitattavana olevasta asiasta ja aineiston kautta ei pääse kiinni tutkittavien omiin määritelmiin tai näkemyksiin, joita emme ole huomanneet kysyä. Laadullinen aineisto taas tarjoaa näitä uusia näkökulmia, joita tutkija ei aikaisemmin tunnistanut tai joista ei ole kattavaa tutkittua tietoa. Laadullinen aineisto voi myös päästää lähemmäs tutkittavien omakohtaista kokemusta, riippuen siitä, millaisin menetelmin ja kysymyisin aineisto on kerätty. Laadullisen analyysin kautta saatava tieto ei kuitenkaan ole samalla tavalla yleistettävissä kuin määrällisen tutkimuksen kautta saatava tieto. (Esim. Dixon-Woods ym. 2005; Hesse-Biber 2010.)

Monimenetelmäisen tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tutkittavasta ilmiöstä tietoa, joka vastaa sekä teoreettisiin lähtökohtiin että antaa tilaa uusille näkökulmille ja syvälle menevälle kokemustiedolle (Hesse-Biber 2010; Mertens ja Hesse-Biber 2013). Erilaisten aineistojen ja analyysimenetelmien yhteensovittamista voidaan tehdä monella eri tapaa, mutta aina kyseessä on prosessi, jossa pyritään hyödyntämään mahdollisuutta nähdä pidemmälle ja syvemmälle kuin vain yhtä menetelmää käyttäen. Monesti tavoitteena onkin myös tutkimuksen luotettavuuden lisääminen tuottamalla monialaisempaa tietoa ja ymmärrystä (Mertens ja Hesse-Biber 2013). Monimenetelmäisyys pyrkii välttämään tilannetta, jossa yksi menetelmä on selkeästi ensisijainen toisen ollessa vain täydentävä. Tutkimushankkeen eri vaiheissa eri menetelmien painoarvo sekä integroinnin aste voi tuki vaihdella. (Dixon-Woods ym. 2005; Haapakoski ja Åkerblad 2018.)

Tapoja ja tekniikoita, joilla yhdistää laadullista ja määrällistä aineistoa on runsaasti ja ne tarjoavat mahdollisuuksia syntetisoida aineistoja hyvin erilaisiin tutkimuskysymyksiin vastaimiseksi (ks. esim. Bryman 2007; Dixon-Woods ym. 2005). Monimenetelmäisyys onkin aina sovellettavissa ja sovitettavissa käynnissä olevan tutkimuksen tarpeisiin. Valintojen tekeminen omaan tutkimukseen sopivista menetelmien ja välineiden yhdistelmistä on siten tärkeä osa erityyppisiä aineistoja ja menetelmiä yhdistävässä tutkimuksessa. Samalla korostuu tutkimusongelman määrittelyn ja tutkimusasetelman rakentamisen tärkeys. (Östlund ym. 2011; Mertens ja Hesse-Biber 2013; Plano Clark ja Ivankova 2016.) Jotta sekä laadullisen että määrällisen aineiston ja analyysin yhdistämisen hyödyt voidaan saavuttaa, tulee niiden käyttötapaa valita ja siitä tulee sopia jo ennen aineistonkeruuta sekä olla valmis muutoksiin prosessin kuluessa. Tieteidenväliseen yhteistyöhön liittyvän vuoropuhelun tarve korostuu siten myös monimenetelmäisessä tutkimuksessa. (Hesse-Biber 2010.)

Yhteensovittavaa menetelmätystä

Keskeinen ero erilaisten monimenetelmäisten tutkimusten suunnittelussa on siinä, lähde-täänkö liikkeelle tavoitteesta tehdä yleistyksiä vai siitä, että pyritään löytämään uudenlaisia, tutkittavien kokemuksiin perustuvia näkökulmia. Tavoitteena voi olla myös kerätä kerralla erilaisia aineistoja, joita analysoidaan rinnakkain. Monimenetelmäinen tutkimus voidaan rakentaa esimerkiksi siten että aineistot analysoidaan erikseen ja ne tuodaan yhteen vasta tulosten raportoinnin vaiheessa. (ns. *parallel-model*; ks. Hesse-Biber 2010, 69–70). Tällä tavoin ei kuitenkaan saavuteta monimenetelmäisyyden todellisia hyötyjä, vaan malli johtaa helposti siihen, että jompikumpi menetelmä tulee ensisijaiseksi ja toiselle jää vain täydentävä tehtävä. Yleensä onkin hedelmällistä jatkaa tästä vaiheesta eteenpäin ja etsiä analyysien yhdistämises-tä uusia näkökulmia ja tutkimuskysymyksiä. Rinnakkaisesti etenevän mallin vaihtoehtona on vaiheittaisuus (*sequential design*; ks. Hesse-Biber 2010, 71–72), jossa tutkimus etenee vaiheit-tain siten, että määrällinen tutkimus perustuu ensin tehdylle laadulliselle tutkimukselle – tai toisinpäin. Prosessi etenee aineistoja ja tuloksia vertailemalla ja yhteen tuomalla ja voi sisältää useita peräkkäisiä vaiheita. Tässä mallissa tieto kumuloiduu ja eri menetelmin tuotetut tiedot täydentävät toisiaan. Erilaisia malleja voi myös yhdistää, soveltaa ja pyrkiä analyysissä vielä syvempään integroimiseen. (Östlund ym. 2011; Plano Clark ja Ivankova 2016.)

Kuva 1. Esimerkki monimenetelmäisestä tutkimuksesta, jossa eri menetelmiä käytetään sekä rinnakkain että yhdessä, vaiheittain yhdistäen. Määrällistä ja laadullista aineistoa analysoidaan yhdessä uusien tutkimuskysymysten asettamiseksi. Tutkimus voi jatkua useassa syklissä, jossa syntyy sekä erillisinä pidetyille menetelmille perustuvia tutkimustuloksia että tulosten yhteensovittamisen kautta syntyviä, monimenetelmäisiä tuloksia.

Monimenetelmäisyys onkin joustava tapa tehdä tutkimusta, ja mahdollistaa sekä uusien analyysivälineiden kokeilut, että tarttumisen uusiin tutkimuskysymyksiin. Edellä kuvatut mallit ovat siis vain esimerkkejä siitä, miten eri menetelmiä voi yhdistää, missä eri tutkimuksen vai-

heissa ja miten niiden välinen suhde ja painotus valitaan. Tutkimuksen joustavuus ja se, että tutkimuskysymykset muokkautuvat matkan varrella, tuo mukanaan tarpeen yhteiselle suunnittelulle ja menetelmien välisiin painotuksiin liittyvälle tiedostavalle pohdinnalle hankkeen edetessä, osana tutkimusprosessia. Esimerkiksi omassa tutkimuksessa, jonka analyysin aloitimme rinnakkaismallin mukaisesti, oli tarkoituksena jatkaa aineistonkeruuta analyysien synteessin jälkeen. Suunnitelmana oli tehdä haastatteluja kyselyn monimenetelmäisen analyysin esiin nostamien teemojen pohjalta eli siirtyä vaihteittain etenevään malliin. Haastattelujen tavoitteena oli syventää tiettyjen, valitsemiemme teemojen tutkimusta ja samalla löytää aivan uusia näkökulmia koulujen hyvinvointityöhön. Vuonna 2020 kenttätyöt ja haastattelut kuitenkin peruuntuivat Covid-19-viruksen leviämisen vuoksi. Koska haastattelut eivät toteutuneet, jatkoimme syvälliseen integraatioon pyrkivää monimenetelmäistä analyysiä kyselyn tuottamien määrällisten ja laadullisten aineistojen pohjalta.

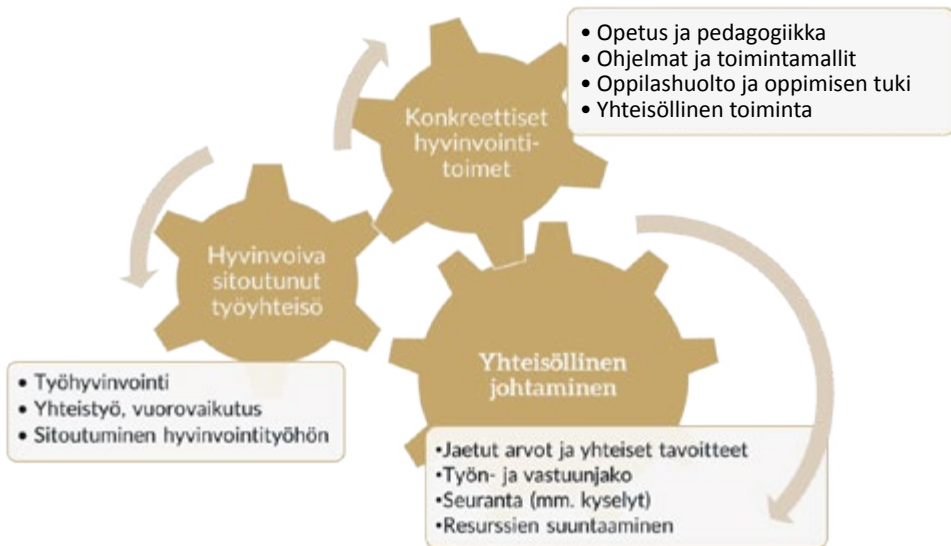
Omassa tutkimuksessa halusimme selvittää, kuinka ennalta valitsemamme hyvinvointityön osatekijät koetaan yleisesti henkilökunnan keskuudessa. Valmiita mittareita hyödyntäen kysyimme henkilöstön kokemusta esimerkiksi johtamiseen, työmotivaatioon ja osallisuuden kokemuksiin liittyen. Toisaalta pyysimme avovastauksilla laadullista kuvausta esimerkiksi siitä, millaisia toimia ja tekoja oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi tehdään sekä pyysimme vastaajia tuomaan esiin hyvinvointityöhön liittyviä näkökulmia, joita emme mahdollisesti olleet huomioineet. Laajan aineiston ja rajallisen tutkimusajan äärellä ensimmäiset valintamme liittyivät siihen, millaisiin kysymyksiin haemme ensi sijassa vastauksia. Koska työtämme ohjannut tavoite oli tuottaa sovellettavissa olevaa tietoa kouluille, heidän käytännön työnsä edistämisen tueksi, aloitimme etsimällä vastuksia oppilaiden hyvinvointityön käytännöistä sekä niistä huolista, joita henkilökunnalla oli oppilaiden hyvinvointiin liittyen. Aloitimme eri aineistotyyppien erillisillä analyyseillä, mutta jatkoimme tarkentavien tutkimuskysymysten esittämistä sitä mukaa, kun eri tavoitin muotoiltua tietoa syntyi. Olemme siis myös palanneet takaisin ja esittäneet aineistoille uusia kysymyksiä, jotka ensimmäisessä vaiheessa ovat saataneet nousta esiin vain toisen menetelmän kautta. Seuraavassa kuvaamme esimerkin avulla, kuinka tutkimuksemme keskiössä oleva hyvinvointityön käsite määrittyi uusiksi monimenetelmäisen, integroivan analyysin edessä.

Hyvinvointityön määrittelyä monimenetelmäisesti

Yhteensovittava analyysi johti keskeisen käsitteemme uudelleen määrittelyyn. Alun perin tarkastelimme erillisinä hyvinvointityön erilaisia ”rakennuspalikoita”, kuten opetuksen sisältöjä, toimintamallien ja ohjelmien käyttöä sekä hyvinvointityötä mahdollistavia tekijöitä, joita ovat esimerkiksi toimintaa taustoittavat arvot, yhteistyö ja yhteinen suunnittelu sekä yhteistyötä tukeva johtaminen. Eri näkökulmista analysoituina ja uusien kysymystenasettelujen kautta nämä osa-alueet kuitenkin kiinnittyivät toisiinsa uudella tapaa, ja aloimme nähdä hyvinvointityön prosessina, sen sijaan että tarkastelisimme sitä erillisten rakennuspalikoiden yhteensovittamisena.

Kuva 2 Hyvinvointityön hierarkkinen malli, jossa hyvinvointityön eri osa-alueita tarkastellaan toisiinsa liittyvinä mutta erillisinä.

Kuva 3 Hyvinvointityö prosessina: aineistojen yhteensovittavan analyysin pohjalta rakentunut tapa kuvata tutkittua ilmiötä.

Käsityksemme hyvinvointityöstä näin ollen muuttui, kun vertailimme määrällisen ja laadullisen analyysin tuloksia, ja pyrimme tuomaan niitä synteesiin. Ajatus prosessista hahmottui keskustelussa, jossa kävimme läpi eri menetelmin saatuja tutkimustuloksia. Prosessimallin hahmottumiseen vaikuttivat myös yhdessä työstämämme raportit kouluille. Kukaan koulu sai omat tuloksensa verrattuna muihin kouluihin (keskiarvovertailuna), avoimista vastauksista

koostamamme yhteenvedon sekä kullekin koululle laatimamme lyhyen yhteenvedon koulun avoimista vastauksista, jotka näimme oleelliseksi kehittämisen kohteeksi hyvinvointityön edistämiseksi. Tämä aineiston läpikäyminen vielä uudesta näkökulmasta, eli koulujen välisiä eroja tarkastellen, tuki ajatusamme hyvinvointityön kokonaisvaltaisuudesta ja siitä, kuinka sen eri osa-alueet etenevät prosessina, toisistaan riippuvaisina.

Erillisten analyysien synteesi tuotti tuloksen, hyvinvointityön ymmärtämisen prosessina, joka toimi kouluille suunnatun kehittämistyökalun lähtökohtana. Tämä työkalu rakentuu siten sekä aiemman tutkimuksen tuomille näkökulmille, että tutkimukseen osallistuneiden koulujen henkilökunnan näkemyksille ja heidän esiin nostamilleen hyvinvointityön määritelmille. Prosessimalli auttaa myös hahmottamaan ja tarkastelemaan koulu yhteisön *toimintakulttuuria* sen sijaan, että se korostaisi yksittäisiä osa-alueita ja tukee siten kokonaisvaltaista kehittämistä.

Monimenetelmäisen tutkimuksen raportointi tieteellisissä julkaisuissa

Menetelmiä yhteensovittava tutkimusotteemme asettui jälleen kerran uuteen valoon, kun aloitimme tieteellisten julkaisujen kirjoittamisen. Aloitimme julkaisujen kirjoittamisen etäkouluaajan tuomien muutosten vaikutuksista koulu yhteisöjen hyvinvoinnille aiheen ajankohittaisuuden takia. Ensin kirjoitimme tutkimusartikkelin henkilökunnan näkemyksistä oppilaiden hyvinvoinnista etäkoulun aikana (Sainio ym. 2020), jonka jälkeen työstimme (osa)tutkimuksia esimerkiksi henkilökunnan hyvinvoinnista etäkoulun aikaan verrattuna alkuvuoteen sekä työ yhteisön hyvinvointia edistävästä johtamisesta (Sainio ym. 2022; Merjonen ym. 2022) sekä erityisen tuen tarjonnan muutoksista etäkouluaikana (Hämeenaho ym. 2022). Seuraavassa kuvaamme, kuinka monimenetelmäinen tutkimus ja tulosten raportointi etenivät oppilaiden ja henkilökunnan hyvinvointia kuvaavissa artikkeleissa.

Ensimmäisen, oppilaiden hyvinvointia tarkastelleen artikkelin analyysit toteutettiin pitkälti erikseen ja esitettiin myös artikkelissa peräkkäin. Kävimme jatkuvaa keskustelua eri analyysien tuloksista, mutta toimme ne yhteen vasta tutkimuksen päätuloksissa pohdintaosiossa. Tämän tutkimuksen toteutimme rinnakkaisen tutkimusmallin mukaisesti. Henkilökunnan työhyvinvointiin liittyvän artikkelin osalta pohdimme alusta alkaen, miten saisimme menetelmät vahvemmin vuoropuheluun jo analyysivaiheessa. Aloitimme kuitenkin analysoimalla määrällistä ja laadullista aineistoa jälleen erikseen. Kyselyssä käytettiin työn vaatimusten ja voimavarojen mallia (*job demands-resources model*, Bakker, Demerouti ja Sanz-Vergel 2014, Demerouti ym. 2001), jonka testaamiseen käytimme kyselymme mittareita työuupumuksesta (Salmela-Aro ym., 2011; Feldt ym. 2014) ja työn imusta (Schaufeli ym. 2017). Vertasimme ennen etäkoulua kerättyjä alkuvuoden vastauksia etäkoulun aikaisiin vastauksiin ja etsimme mahdollisia työ yhteisön voimavaratekijöitä, joilla työuupumusta voitaisiin ehkäistä ja työn imua edistää kriisi aikana.

Samalla lähdimme analysoimaan avoimia vastauksia kysymyksiin: *Millaisia muita oppilaisiin/työ yhteisöön liittyviä huolenaiheita poikkeusolon aikana heräsi? Entä minkälaisia hyviä asioita huomasit oppilaiden ja/tai työ yhteisön kannalta? ja Mitä muuta haluat kertoa tutkijoille poikkeusolojen työolosuhteista tai sen vaikutuksista oppilaisiin (myönteisiä tai kielteisiä asioita)?* Laadullinen analyysi eteni siten, että aluksi luokittelimme kyselyn avovastaukset laajasti työhyvinvointiin liittyvillä teemoilla: henkinen, fyysinen ja sosiaalinen hyvinvointi. Näitä eri

luokkia läpileikkaaviksi teemoiksi tunnistimme aineiston analyysillä johtajuuden ja työyhteisön tuen.

Tätä laadullista tulokulmaa johtajuuden ja työyhteisön tuen merkityksestä hyödyntäen päädyimme tuomaan myös määrälliseen analyysiin mukaan yhteisöllisyyden kokemuksen, joka oli mitattu kummassakin mittapisteessä, molemmissa kyselyissä (*sense of belonging*, Karkkola, Kuittinen ja Van den Broeck 2019; Van den Broeck ym., 2010). Lisäksi valitsimme alkuvuoden kyselystä kunnioittavan vuorovaikutuksen työyhteisössä (*respectful engagement*, Carmeli, Dutton ja Hardin 2015) ja johdon tuen mahdollisiksi voimavara- tai suojaaviksi tekijöiksi etäkouluaikana. Näin laadullinen aineisto tuki määrälliseen analyysiin liittyviä valintoja.

Yhteisöllisyyttä korostavan näkökulman löytymisen lisäksi olimme yllättyneitä siitä, kuinka moni vastaaja nosti avovastauksissa esiin poikkeusolojen ja etäkoulun hyviä puolia. Vastauksissa näkyi innostusta uuden oppimisen ja henkilökohtaisen kasvun osalta. Tämä puoli ei näkynyt määrällisen aineiston tuottamissa tuloksissa, jossa työn into oli keskimäärin vähäisempää etäkoulun aikana kuin ennen sitä. Tämän havainnon jälkeen lähdimme tiiviimmin yhdistämään määrällisen ja laadullisen aineiston tuottamaa tietoa. Luokittelimme laadullisen aineiston uudestaan teorialähtöisesti, sillä tunnistimme selvää yhdenmukaisuutta henkilökunnan kuvauksissa myös työuupumuksen ulottuvuuksien osalta. Näin tehtyämme pystyimme kirjoittamaan raportin, joka rakentui laadullisen ja määrällisen analyysin vuoropuheluna. Eri analyysimenetelmät tukivat ja rikastivat toisiaan ja monipuolistivat käsitystämme poikkeusolojen ja etäkoulun koetuista vaikutuksista henkilöstön hyvinvoinnille. Esimerkki eri analyysien perustuloksista näkyy taulukossa 1. Vastaava analyysin rikastaminen ei olisi onnistunut ilman jatkuvaa vuorovaikutusta tutkijoiden välillä.

TAULUKKO 1 Esimerkki eri analyysien tuottamista tuloksia

	Ka (Kh)	Sisältö	Esimerkivastauksia etäkoulun ajalta
Uupumusasteinen väsymys	Alkuvuosi: 2.32 (1.05) Etäkoulu: 2.71 (2.71) $t = -4.54$, $p < .001$	Väsymys, työkuorma, työn vaikutus henkilökohtaiseen elämään, fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset kuormitustekijät.	Työaika venyi aamusta iltamyöhään, koska työpäivän aikana oli huolehdittava myös perhearjesta, etäeskarista yms. Illat (20–22) ja viikonloput käytin seuraavien päivien suunnitteluun, jotta sain päivät rullaamaan. Työ- ja vapaa-ajan erottaminen oli tosi haastavaa. (luokanopettaja) Opettajana on vaikea irrottautua työskentelystä kotona, koska työt ovat koko ajan läsnä. (aineenopettaja) Fyysinen kuormitus iso kun on paljon enemmän koneen ääressä istumista kuin normaalisti. Työergonomia ei niin hyvä kotona. Alussa joutui tekemään töitä 24/7 – eli aivan liikaa. (aineenopettaja) Työn henkinen kuormittavuus lisääntyi valtavasti poikkeusolon aikana.” (luokanopettaja)

	Ka (Kh)	Sisältö	Esimerkkivastauksia etäkoulun ajalta
Työn imu/ myönteinen kokemus	Alkuvuosi: 3.81 (0.75) Etäkoulu: 3.33 (0.88) $t = 7.32$ $p < .001$	motivaatio, innostus, energia, henkilökohtainen kasvu	Stressi väheni, koska päivittäinen koulutyön hektisyys ei vaivannut :). (luokanopettaja) Etäopiskelu toi uutta ja innostavaa haastetta, oppimisen ilo (luokanopettaja) Tämä oli raskas, mutta huikea kokemus (erityisopettaja) Tosin itse tein megalomaanisia työpäiviä kirjoittaessani, keksiessäni ja etsiessäni sopivia tehtäviä. Kun kumpikin osapuoli oli sitoutunut omaan osaansa, tulokset olivat mahtavia ja se tuotti ainakin itselle mielihyvää. Siinä ei sitten enää ajankäytöllä ollut merkitystä... Tällaisenaan tuota työtä ei tosin olisi jaksanut tehdä kovin pitkällä aikavälillä. Tämä toi uutta potkua reilusti yli 20 vuotta työtä tehneelle! :) (luokanopettaja)

* ka = keskiarvo, kh = keskihajonta; t-testi kertoo, onko alkuvuoden ja etäkoulun keskiarvoissa tilastollisesti merkitsevä ero määrällisessä aineistossa. Tulosten perusteella uupumusasteinen väsymys lisääntyi etäkoulun aikana, mikä näkyi selvästi myös avoimissa vastauksissa. Työn imu taas väheni, mutta avointen vastausten perusteella mukana oli selvästi ryhmä vastaajia, jotka kokivat etäkoulun innostavana.

Entä millaisia mahdollisia artikkeleja tällä yhteen sovittavalla työllä voisi tehdä? Olisimme voineet edetä myös siten, että analysoimme laadullisen aineiston täysin aineistolähtöisesti, rakentaneet kuvauksen siten löytyneiden teemojen pohjalta ja täydentäneet näiden teemojen kuvausta määrällisillä tuloksilla. Toisaalta olisimme voineet kirjoittaa myös eri menetelmille ja aineisto-osioille perustuvat erilliset artikkelit ja ehkä vielä kolmannen, joka toisi tuloksia yhteen. Käytännössä monimenetelmäisyys ja toisaalta menetelmien erillään pitäminen tuovat erittäin runsaasti vaihtoehtoja sille, miten tutkimuksen tuloksia raportoidaan. Menetelmien käyttöön ja erilaisten tulosten yhteen tuomiseen liittyvät valinnat vaikuttavat siten suuresti myös siihen, minkä alan julkaisuissa tuloksia julkistetaan (ks. myös Mertens ja Hesse-Biber 2013). Monet tieteelliset lehdet ovat alakohtaisia, ja julkaisevat tietyllä ”mallilla” kirjoitettuja artikkeleita. Valintoja menetelmien käytöstä ja monimenetelmäisyydestä tulee siis miettiä myös suhteessa toivottuun lukijakuntaan.

Julkaisukanavien valinnat ovat tutkimushankkeen kannalta erittäin tärkeitä. Monitieteisessä tutkimuksessa tulokset tulevat raportoitua eri tieteenalojen omissa julkaisuissa, mutta tieteidenvälinen tutkimus tuottaa tutkimustietoa, jonka yleisö ei välttämättä ole niin helposti määriteltävissä ja julkaisukanavien etsiminen voi olla vaikeampaa. Tämä näkyi esimerkiksi siinä, kuinka oma artikkelimme, arvioijien myönteisistä kommentteista huolimatta kiersi useita lehtiä ennen sopivan julkaisukanavan löytymistä. Kun kyseessä on myös kehittämiseen tähtäävä hanke, on vielä huomioitava se, etteivät tieteelliset julkaisut ole riittävä tapa välittää tutkittua tietoa eteenpäin. Tieteidenvälisen oppialojen rajojen ylittämisen lisäksi tutkimus- ja kehittämishankkeissa on myös tarve ylittää tutkimuksen ja kentän välisiä rajoja.

Yhteenveto

Tässä artikkelissa olemme kuvanneet, kuinka monitieteisenä alkanut tutkimus- ja kehittämisshanke muuntui tieteidenväliseksi, sekä sitä, mitä tämä muutos käytännössä tarkoitti tutkimuksemme. Olemme myös nostaneet esiin niitä hyötyjä, joita tieteidenvälisyys ja monimenetelmällisyys meille toi. Tärkein hyöty liittyi siihen, kuinka pystyimme tarkastelemaan aihettamme eli koulujen yhteisöllistä hyvinvointityötä laajemmin ja syvällisemmin kuin mihin olisimme pystyneet ilman yhteistyötämme. Tieteidenvälisellä työskentelyllä pääsimme tarkastelemaan laajasti hyvinvoinnin edistämisen toimintakulttuuria, eli sitä, miten hyvinvointia rakennetaan koko yhteisön toimintana. Tutkimus osoitti, kuinka erilaiset toiminnot ovat osa vuorovaikutuksellista prosessia, johon liittyvät sekä työyhteisön hyvinvoinnin edistäminen ja ylläpitäminen että oppilaiden hyvinvoinnin edistämiseksi tehtävät toimet. Tämän vuoksi yhteen hyvinvointityön osa-alueeseen keskittyminen eri riitä, vaan prosessia on tarkasteltava kokonaisuutena.

Ymmärrys hyvinvointia edistävästä toimintakulttuurista rakentui monimenetelmällisesti. Saimme sekä todennettua kyselylomakkeen mittareiden pohjana olleita aiempaan tutkimustietoon perustuvia hypoteeseja, että löysimme avoimien vastausten ja laadullisen analyysin avulla uusia näkökulmia tutkimaamme aiheeseen. Tämä keräämämme tiedon monipuolisuus vaikutti sekä hyvinvointityön käsitteen määrittelyyn, että siihen, miten pystyimme kuvaamaan hyvinvointityön prosessin eri osatekijöiden välisiä suhteita. Tutkimuksemme keskeinen tulos, hyvinvointityön laaja määritelmä, joka samalla antaa yksityiskohtaista tietoa kehittämisen tueksi on syntynyt monimenetelmällisen otteen ja tieteidenvälisen vuoropuhelun keinoin. Näin saimme kerättyä ja analysoitua aineistoja, jotka sekä kuvaavat laajasti toimintaympäristöä ja tuovat yleistettävää tietoa kehitystyön pohjaksi, että huomioivat henkilöstön kokemukset ja näkemykset osana työn tekemisen arkitodellisuutta.

Menetelmien käyttö rinnakkain on vahvuus kehittämiseen tähtäävässä tutkimuksessa, jossa aikaisemmasta tutkimuksesta nousevia näkökulmia halutaan viedä eteenpäin hyödyntämällä myös kentän toimijoiden kokemuksia. Tutkimuksellisten hyötyjen lisäksi yhteistyömme hyödytti meitä tutkijoina. Kuten tieteidenvälisen ja monimenetelmällisen tutkimuksen tekoa tarkastelleet selvitykset ovat osoittaneet, uudenlainen yhteistyö lisää tutkijoiden ymmärrystä muiden alojen tutkimuskäytännöistä ja edistää siten heidän taitojaan sekä osaamistaan (ks. Strober 2011). Tieteidenvälisen tutkimuksen yhtenä suurena antina voidaankin pitää sitä, että heittäytyessään yhteistyöhön ja vuoropuheluun muiden alojen asiantuntijoiden kanssa, tutkijat pystyvät helpommin näkemään sekä eri alojen ja menetelmien mahdollisuuksia, että osaavat myös arvioida omien tieteenalojensa vakiintuneiden käytänteiden toimivuutta ja sopivuutta monialaisuutta vaativien tutkimuskysymysten äärellä. Sen lisäksi, että huomasimme näkökulmien ja menetelmien yhteensovittamisen edistävän tutkimuksellisia tavoitteitamme, saimme myös todeta tieteidenvälisen keskustelun olevan luovaa, innostavaa ja meitä tutkijoina eteenpäin vievää. Kehittäessämme koulujen yhteisöllistä työtä tulimme samalla kehittäneeksi omaa yhteisöllistä työtapaamme.

Yhteistyömme muutos tapahtui ensisijaisesti avoimen keskustelun ja vuoropuhelun kautta, mitä ohjasivat yhteiset tavoitteet sekä sitoutuminen pyrkimykseen tuottaa monipuolista, sekä määrällistä että laadullista tutkimusta yhdistävää tietoa. Hankettamme syvällisesti muuttaneen vuoropuhelun aikana totesimme usein, ettei koulujen hyvinvointityön kaltaista laajaa aihetta olisi kannattanut tutkia liian kapeasti, esimerkiksi vain tietyillä menetelmillä. Ilmeisistä hyödyistään huolimatta monimenetelmällinen tutkimus on kuitenkin myös haasteellista

toteuttaa, koska se edellyttää tutkijoiden omilta vahvuusalueilta poistumista, uudenlaista tutkimuksellista yhteistyötä ja uusien käytäntöjen ja ajattelutapojen oppimista.

Hankettamme ja meitä tutkijoita muuttaneen prosessin keskiössä olivat menetelmät, koska juuri monimenetelmäisen tutkimuksen tekoon liittyvät ongelmat johdattivat meidät pohtimaan laajempia kysymyksiä monitieteisyydestä ja tieteidenvälisyydestä. Kuten monissa mixed methods -oppaissa todetaan (esim. Hesse-Biber 2010; Plano Clark ja Ivankova 2016), monimenetelmäisyydelle perustuvissa hankkeissa on yleistä, että suunnitelmia ja käytänteitä muutetaan joustavasti työn edetessä. Oman kokemuksemme pohjalta voimme allekirjoittaa tutkijoiden välisen yhteistyön ja kunnioittavan vuorovaikutuksen vaatimuksen, mitkä näemme ehtona prosessin joustavalle hallinnalle. Kuten Hesse-Biber (2010) kuvaa, monimenetelmäinen tutkimus on matka, jonka vaiheita ja käännekohtia ei välttämättä edes kannata yrittää nähdä etukäteen. Vaihtoehtoja on paljon, ja usein se, mihin erilaiset, eri menetelmin saadut tiedot voivat tutkimusta viedä, selviää vain tekemällä. Kun tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa ja kuvata uutta ilmiötä, ei ole edes mielekästä etukäteen tehdä liian tarkkoja suunnitelmia siitä, millaiseksi kokonaiskuva hahmottuu.

Hyvinvointityön kartoitus monimenetelmäisesti johti tuloksiin, joita emme olleet osanneet ennakoida. Yksittäiset toimet ja alun perin erillisinä tarkastellut työhyvinvoinnin, yhteistyön ja oppilastyön teemat nivoutuivat prosessiksi, joka sekä kuvaa hyvinvointityön kokonaisuutta että antaa konkreettisia välineitä kehittämiseksi. Monimenetelmäisyyden ehkä suurin hyöty löytyy juuri yllätyksellisyydestä, jonka mahdollisuus sekä syvälle menevän että laajasti ilmiötä kuvaavan tiedon yhdistämisestä syntyy. Samalla se vie tutkijat matkalle, jossa on mahdollista oppia paljon sekä toisista tieteenalosta, että omastaan.

Monitieteisyys, tieteidenvälinen yhteistyö sekä monimenetelmäisyys ja tutkimusalojen näkökulmia yhdistävät uudet avaukset ovat ensisijaisen tärkeitä, kun etsimme uusia tapoja tutkia ja ymmärtää hyvinvointia kokonaisvaltaisesti ja ihmislähtöisesti. Eri tieteenalojen näkökulmia yhteen sovittava tutkimus tarjoaa mahdollisuuden tutkia terveyteen ja hyvinvointiin liittyviä ideoita, määritelmiä, tavoitteita ja käytänteitä sekä yksilöiden että yhteisöjen tasolla ja tarkastella arjen käytäntöjen suhdetta hyvinvointiyhteiskunnan rakenteisiin ja järjestelmiin. Kuten kouluyhteisöjen hyvinvointia kartoittanut ja määritelty tutkimuksemme osoittaa, eri alojen käytänteiden ja erilaisten menetelmien yhdistäminen voi tuottaa sekä uutta tietoa että välineitä kehittämistyöhön.

Lähteet

Arkistoaineistot

Sainio, Miia (Jyväskylän yliopisto) & Hämeenaho, Pilvi (Jyväskylän yliopisto): Hyvinvointityö ja työyhteisöjen hyvinvointi keskisuomalaisissa kouluissa etäkouluaikana 2020 [sähköinen tietoaineisto]. Versio 1.0 (2023-02-20). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3612>

Sainio, Miia (Jyväskylän yliopisto) & Hämeenaho, Pilvi (Jyväskylän yliopisto): Hyvinvointityö ja työyhteisöjen hyvinvointi keskisuomalaisissa kouluissa 2020 [sähköinen tietoaineisto]. Versio 1.0 (2023-02-16). Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja]. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:fsd:T-FSD3611>

Kirjallisuus

- Bakker, Arnold B., Evangelia Demerouti ja Ana I. Sanz-Vergel. 2014. "Burnout and Work Engagement: The JD-R Approach." *Annual Review of Organizational Psychology and Organizational Behavior* 1 (1): 389–411. <https://doi.org/10.1146/annurev-orgpsy-ch-031413-091235>
- Bryman, Alan. 2007. "Barriers to integrating quantitative and qualitative research." *Journal of Mixed Methods Research* 1:8.
- Carmeli, Abraham, Jane Dutton ja Ashely Hardin. 2015. "Respect as an engine for new ideas: Linking respectful engagement, relational information processing and creativity among employees and teams." *Human Relations* 68 (6): 1021–1047. <https://doi.org/10.1177/0018726714550256>
- Creswell, John W. ja Vicki L. Plano Clark. 2011. *Designing and Conducting Mixed Methods Research*. 2. painos. Los Angeles: SAGE.
- Davies, Martin, Marcia Devlin ja Malcolm Tight. 2010. *Interdisciplinary Higher Education: Perspectives and Practicalities. International Perspectives on Higher Education Research*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited.
- Demerouti, Evangelia, Arnold B. Bakker, Friedhelm Nachreiner ja Wilmar B. Schaufeli. 2001. "The job demands-resources model of burnout." *Journal of Applied Psychology* 86 (3): 499–512. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.86.3.499>
- Diener, Ed. 1984. "Subjective well-being." *Psychological Bulletin* 95 (3): 542–575.
- Dixon-Woods, Mary, Shona Agarwal, David Jones, Bridget Young ja Alex Sutton. 2005. "Synthesising qualitative and quantitative evidence: a review of possible methods." *Journal of Health Services Research & Policy*, 10 (1): 2005: 45–5.
- Feldt, Taru, Johanna Rantanen, Katriina Hyvönen, Anne Mäkikangas, Mari Huhtala, Pia Pihlajasaari ja Ulla Kinnunen. 2014. "The 9-item Bergen Burnout Inventory: Factorial validity across organizations and measurements of longitudinal data." *Industrial Health* 52: 102–112.
- Ferraro, Emilia ja Juan Pablo Sarmiento Barletti. 2016. "Placing Well-being: Anthropological Perspectives on Wellbeing and Place." *Anthropology in Action* 23 (3): 1–5.
- Geertz, Clifford. 1983. "The way we think now: toward an ethnography of modern thought." Teoksessa *Local Knowledge: Further Essays in Interpretative Anthropology*. New York: Basic Books.
- Haapakoski, Kaisa ja Leena Åkerblad. 2018. "Monimenetelmällinen tutkimus ja integraatiotyö." Teoksessa *Monimenetelmällisyys kuntoutuksen tutkimuksessa: havaintoja ja kokemuksia Muutos-hankkeen tutkimuksista*, toimittaja Riitta Seppänen-Järvelä, 11–19. Kelan työpapereita, 144. Helsinki: Kansaneläkelaitos.
- Hesse-Biber, Sharlene Nagy. 2010. *Mixed Methods Research: Merging Theory with Practice*. New York: Guilford Publications.
- Hietanen-Peltola, Marke, Marie Rautava, Kristiina Laitinen ja Eva Autio. 2019. "Kohtaaminen keskiössä – Lapsi- ja nuorilähtöisyys opiskeluhoillon palveluissa." *Ohjaus* 2/2019. Helsinki: Terveysten ja hyvinvoinnin laitos.
- Honkasalo, Marja-Liisa. 2008. *Reikä sydämessä. Sairaus pohjoiskarjalaisessa maisemassa*. Tampere: Vastapaino.

- Hämeenaho, Pilvi. 2017. ”Etnologinen palvelujen tutkimus”. Teoksessa *Yhteiskuntaetnologia*, toimittajat Outi Fingerroos, Niina Koskihaara, Sanna Lillbroända-Annala ja Maija Lundgren, 55–78. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Hämeenaho, Pilvi, Miia Sainio, Tuija Aro, Anna-Maija Poikkeus, Minna Torppa, Henna Tuomiranta, Henna ja Heli Valtonen. 2022. ”Tuen tarjonnan kestävä käytännöt perusopetuksen muuttuneessa oppimisympäristössä: selviytymisestä resilienssiin kevään 2020 poikkeusoloissa.” *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti NMI-bulletin* 32 (3): 55–72.
- Jacobs, Jerry ja Scott Frickel. 2009. ”Interdisciplinarity: a critical assessment”. *Annual Review of Sociology* 35: 43–65.
- Kahneman, Daniel, Ed Diener ja Norbert Schwarz. 1999. *Well-being: The Foundations of Hedonic Psychology*. New York: Russell Sage Foundation.
- Karkkola, Petri, Matti Kuittinen ja Anja Van den Broeck. 2019. ”Psykologisten perustarpeiden työssä täyttymisen suomenkielinen kysely.” *Psykologia* 54 (2): 91–105.
- Mansilla, Veronica. 2006. ”Assessing expert interdisciplinary work at the frontier: an empirical exploration.” *Research Evaluation* 15 (1): 17–29.
- Merjonen, Päivi, Miia Sainio, Minna Torppa, Pilvi Hämeenaho, Anna-Maija Poikkeus ja Tuija Aro. 2022. ”Millainen johtaminen tuki peruskoulujen henkilöstön työhyvinvointia covid-19-pandemiasta johtuneen etäkoulun aikana.” *Kasvatus* 53 (5), 513–529. <https://doi.org/10.33348/kvt.125526>
- Mertens, Donna ja Sharlene Hesse-Biber. 2013. *Mixed Methods and Credibility of Evidence in Evaluation*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki (1287/2013) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantas/2013/20131287>
- Plano Clark, Vicki L. ja Nataliya V. Ivankova. 2016. *Mixed methods research: A guide to the field*. SAGE Publications <https://www-doi-org.ezproxy.jyu.fi/10.4135/9781483398341>
- Saikkonen, Paula, Pilvi Hämeenaho, Sirpa Kannasoja, Tiia Kekäläinen, Leena Mikkola, Petteri Niemi, Marko Nousiainen, Elina Turunen ja Nina Väkeväinen. 2021. ”Relaationaalinen hyvinvointi kunnan toiminnan perustaksi?” *Focus Localis* 3/2021.
- Sainio, Miia, Pilvi Hämeenaho, Mikko Rönkkö, Tiia Nurminen, Minna Torppa, Anna-Maija Poikkeus, Päivi Merjonen ja Tuija Aro. 2022. ”Interpersonal work resources and school personnel well-being before and after lockdown during the first phase of the COVID-19 pandemic in Finland.” *Teaching and Teacher Education: Leadership and Professional Development* 1, Article 100013. <https://doi.org/10.1016/j.tatep.2022.100013>
- Sainio, Miia, Tiia Nurminen, Pilvi Hämeenaho, Minna Torppa, Anna-Maija Poikkeus ja Tuija Aro. 2020. ”Koulujen henkilökunnan kokemukset oppilaiden hyvinvoinnista COVID-19 etäkouluajana: ”Osa puhkesi kukkaan. Muutamat pitivät rimaa alhaalla.”” *Oppimisen ja oppimisvaikeuksien erityislehti NMI-Bulletin* 30 (3): 12–32.
- Salmela-Aro, Katariina, Johanna Rantanen, Katriina Hyvönen, Kati Tilleman ja Taru Feldt. 2011. ”Bergen Burnout Inventory: Reliability and validity among Finnish and Estonian managers.” *International Archives of Occupational and Environmental Health* 84 (6): 635–645. <https://doi.org/10.1007/s00420-010-0594-3>
- Schaufeli, Wilmar B., Akihito Shimazu, Jari J. Hakonen, Marisa Salanova ja Hans De Witte. 2017. ”An Ultra-Short Measure for Work Engagement: The UWES-3 validation across five countries.” *European Journal of Psychological Assessment* 34 (4): 1–15. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000430>

- Strober, Myra. 2011. *Interdisciplinary Conversations: Challenging Habits of Thought*. Stanford University Press.
- Van den Broeck, Anja, Maarten Vansteenkiste, Hans de Witte, Bart Soenens ja Willy Lens. 2010. "Capturing autonomy, competence, and relatedness at work: Construction and initial validation of the Work-related Basic Need Satisfaction scale." *Journal of Occupational & Organizational Psychology* 83 (4): 981–1002. <https://doi.org/10.1348/096317909X481382>
- Ylipulli, Johanna. 2018. "Riitasointuja vai olennaista moniäänisyyttä?" Teoksessa *Soveltava kulttuurintutkimus*, toimittajat Pilvi Hämeenaho, Tiina Suopajarvi ja Johanna Ylipulli. Tietolipas 259. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Östlund, Ulrika, Lisa Kidd, Yvonne Wengström ja Neneh Rowa-Dewar. 2011. "Combining qualitative and quantitative research within mixed method research designs: A methodological review." *International Journal of Nursing Studies* 48 (3): 369–383. <https://doi.org/10.1016/j.ijnurstu.2010.10.005>